

Матеріали міжнародної наукової конференції

«КРИМСЬКІ ТАТАРИ: ЕТНОГЕНЕЗ, ІСТОРІЯ ДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУЦІЙ, МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ, КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА»

«КРИМСЬКОТАТАРСЬКІ СТУДІЇ» В МОГИЛЯНЦІ ТА ДОЦІЛЬНІСТЬ ЇХ ВПРОВАДЖЕННЯ ДО НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТАХ

Багатовікова історія взаємовідносин кримськотатарського і українського народів позначена надзвичайно складними переплетіннями стосунків, які у свою чергу були детерміновані політичними та культурно-цивілізаційними впливами Кримського ханства, Османської та Російської імперій. За часів існування Радянського Союзу історія розвитку двох народів набула здебільшого трагічного звучання (репресії, голодомор, депортації), і лише здобуття Україною суверенного державного статусу дозволило українцям і кримським татарам активізувати процес розбудови власного громадсько-політичного та національно-культурного життя на основі відродження вікових традицій наших народів.

Повернення кримських татар на свою батьківщину унаочило необхідність швидкого вирішення цілого комплексу проблем, пов'язаних з їх розміщенням та створенням нормальних умов існування. Важливим є й задоволення культурних потреб кримських татар у місцях їх колишнього проживання в межах півострова, а також залучення представників кримськотатарського народу до суспільного життя Автономної республіки Крим. Одним зі шляхів вирішення згадуваних проблем є створення рівних умов у здобуття вищої освіти кримськими татарами (на рівних з етнічними росіянами та українцями Криму) у вищих навчальних закладах України, що у свою чергу дозволило би актуалізувати багату матеріальну і духовну культурну спадщину кримськотатарського народу.

На сьогоднішній день її ґрунтовне та всеосяжне вивчення потерпає від відсутності належної системи, наукових традицій і наукових шкіл підготовки дослідників і фахівців кримськотатарської історії та культури протягом радянського періоду та від часу проголошення незалежності України. Вищезазначена ситуація поглиблюється відсутністю сьогодні достатньої кількості висококваліфікованих дослідників навіть у наукових інституціях НАН України, у вітчизняних університетських осередках, а також в державних архівних, бібліотечних, музейних закладах, де зберігається значна частка світової культурної спадщини кримськотатарського народу.

Потреба запровадження сертифікатної програми «Кримськотатарські студії» обумовлена тим, що в державних наукових, архівних, музейних закладах України, Росії, Туреччини та деяких інших країн зосереджені значні за своїм обсягом та хронологічними рамками джерела і колекції кримськотатарської матеріальної і духовної культури, які в основній своїй масі за відсутності відповідних фахівців протягом десятиліть залишаються неопрацьованими (особливо в Україні), в деяких випадках навіть не облікованими, а тому відповідно недослідженими і не введеними в науковий обіг. Ці матеріали кримськотатарської культурної спадщини є цінною і необхідною джерельною базою для комплексних наукових досліджень різних епох історії кримськотатарського народу, історії його взаємостосунків з українцями, а також іншими народами, які проживали на території України.

Впровадження цілісної системи підготовки фахівців з «Кримськотатарських студій» в НаУКМА включатиме в себе розробку та апробацію (шляхом викладів авторських курсів, наукових студій та видання навчально-дидактичної літератури) міждисциплінарної сертифікатної програми «Кримськотатарські студії» (з врученням її слухачам відповідного сертифікату). Після впровадження цієї програми до навчального процесу зацікавлених у цьому університетах та додаткової її апробації – можна би було говорити про доцільність інтеграції «Кримськотатарських студій» до магістерської програми з історії, випускникам якої вписувались би до додатку до диплому державного зразку назви додатково прослуханих курсів з кримськотатарської проблематики.

Успішна її реалізація передбачає залучення до викладання як вітчизняних спеціалістів (істориків, філологів, сходознавців, археологів, мистецтвознавців, музеєзнавців) з НАН України та вищих навчальних закладів, архівних та музейних інституцій, так і провідних іноземних науковців у галузі «Кримськотатарські

студії» та тюркології. Необхідною її умовою є також встановлення наукових контактів і розгортання співпраці з провідними тюркологічними науковими центрами світу, з вітчизняними та закордонними архівними, бібліотечними і музейними закладами – осередками збереження духовної і матеріальної культури кримськотатарського народу.

Впровадження цієї сертифікатної програми матиме й відчутний соціальний ефект, бо її реалізація сприятиме подальшій соціалізації тих представників кримськотатарського народу, які нещодавно переселились до Криму та потребують адаптації на місце свого колишнього постійного проживання. Разом з тим реалізація цієї програми сприятиме налагодженню міжнаціонального діалогу та порозумінню між представниками народів (насамперед – українського, російського та кримськотатарського), що населяють Крим.

Важливим є й те, що створення та розвиток відповідного наукового напрямку у вітчизняній системі вищої школи дозволить активізувати підготовку фахівців-сходознавців, і зокрема нового покоління дослідників-кримознавців та тюркологів, здатних працювати в непростих умовах нинішньої суспільно-економічної ситуації в країні.

Напевно є зайвим говорити, що нині у ВНЗ України відчутно бракує структурованих університетських курсів та посібників з історії, культури та мови кримських татар, що суттєво обмежує для кримськотатарського населення можливості для отримання освіти та подальшого працевлаштування у порівнянні з двома титульними націями (росіянами та українцями).

В рамках «Кримськотатарських студій» могли би викладатись такі навчальні курси (модулі) як: *Тюркські мови: антропологія, історія та типологія.* (Тюркські мови України. Антропологія мови; Порівняльно-історична граматики тюркських мов України (кримчацька, кримськотатарська, караїмська, гагаузька, урумська); історія і типологія літературних тюркських мов; *Стародавня матеріальна культура тюркських народів Східної Європи та Криму* (Стародавня матеріальна культура тюркських народів Криму: археологічні пошуки і знахідки; Археологія тюркських народів Східної Європи (IV-XVIII ст.); *Краєзнавство Криму* (Давня історія Криму; Природа, господарство і традиційна культура Криму); *Крим в різні історичні періоди свого розвитку* (Крим в системі міжнародних відносин країн Чорноморського басейну та країн Східного Середземномор'я (X-XIX ст.); *Кримські татари в політичній, громадській та релігійній мозаїці півдня України у XX ст.*); *Внесок кримських татар до скарбниці світової культури* (Кримськотатарська педагогічна думка: історія становлення та розвитку, здобутки, сучасний стан; Видатні кримськотатарські вчені та релігійні діячі та ін.

Запровадження програми «Кримськотатарські студії» дозволить інтенсифікувати процес виховання в суспільстві почуття толерантності, суттєво поліпшить процес гуманітарної підготовки студентів (як кримських татар за походженням, так і українців та представників інших націй), які паралельно із здобуттям основного професійного фаху отримали би можливість вивчати блок дисциплін в рамках сертифікатної програми «Кримськотатарські студії» в провідних вищих навчальних закладах Києва та Криму; заохотити кримськотатарське населення до обстоювання власних прав та інтенсифікувати міжнаціональний тристоронній діалог між кримськими татарами, українським та російськомовним населенням Криму.

Вирішення вищезгаданих проблем позитивно вплине на процес суспільних перетворень та дозволить актуалізувати ідею формування громадянського суспільства в Україні та створить додаткові можливості для кримських татар у здобутті спеціалізованої гуманітарної освіти та органічного залучення представників цього народу до суспільного та культурного життя Криму.

**І.М. Мельник,
І.В. Срібняк**